



Leo Strauss i els “neocons”: debat filosòfic o polèmica mediàtica

Antonio Lastra

Gregorio Luri

Josep Monserrat

INTRODUCCIÓ: L'ENIGMA DE LEO STRAUSS

No era exactament una situació com aquesta la que es podia esperar quan l'any 1990 vaig assistir a un curs impartit pel doctor Jordi Sales titulat “La trajectòria de Leo Strauss”. Poc ens podíem imaginar els presents que aquell nom desconegut entre nosaltres arribaria a protagonitzar, difunt com ja era, tan terribles batalles mediàtiques.

Cal aclarir que l'interès d'aleshores per Strauss formava part, una part petita però no menyspreable, de l'esforç de renovació dels estudis platònics que just en aquell moment s'estaven gestant en el programa de recerca del professor Sales i que han conduït, a dia d'avui, a un constituir un grup de recerca reconegut (“Hermenèutica i platonisme”) després d'aconseguir uns resultats notables, entre els quals cal considerar també unes quantes tesis doctorals i premis de doctorat. Aquesta renovació partia sobretot del treball del mateix grup i de l'assumpció d'elements heterogenis que, d'alguna manera, es podia comptar que es neutra-

litzaven i ens alliberava de la possibilitat d'esdevenir simples epígons de determinades "escoles" o de certs models interpretatius. Així, calia tenir en compte l'Escola de Tubinga-Milà dels professors Krämer, Gaiser i Reale, lectures provinents de la fenomenologia com ara Jan Patočka, l'estètica de la recepció, la consideració de la literatura vlastoniana, els instruments filològics i també les lectures platòniques de Leo Strauss i alguns dels seus deixebles.¹

En el repartiment de tasques del grup de recerca em vaig ocupar de la lectura que Strauss feia de Plató. A aquest tema vaig dedicar la meua tesi de llicenciatura el 1991. D'aleshores ençà he anat seguint els estudis sobre el pensament de Leo Strauss, la qual cosa m'ha permès assistir d'espectador a l'espectacle de l'interès cada vegada més gran i mediàtic per aquest peculiar pensador. També des d'aleshores tinc un llibre pendent de fer, cada vegada més difícil.

Qui m'anava a dir que aquell pensador que amb prou feines no havia despatat l'interès de més enllà d'una dotzena d'estudiosos, algunes de les seves obres del qual estaven descatalogades i

sense reeditar, que no comptava sinó amb unes poques traduccions a altres llengües, pocs anys després seria motiu d'articles en la nostra premsa quotidiana sobre la realitat de la política internacional?² O que, per exemple, arribés a ser notícia al voltant de les estrenes a l'*off-Broadway*? Citem de l'article d'Emma Reverter, corresponsal a Nova York, publicat a l'*Avui*:

"La manifestació teatral de Tim Robbins. [...] Amb un Oscar a la mà per la seva interpretació a *Mystic River*, el film de Clint Eastwood, Robbins torna a alçar la veu contra les polítiques de l'Administració Bush, i ho fa com a autor i director de la sàtira *Embedded*, una obra de teatre sobre els periodistes que van cobrir l'entrada de les forces de la coalició a Bagdad. El muntatge es representa off Broadway, a l'històric New York Public Theater. // A *Embedded*, un equip de polítics emascarats que resulten molt familiars al públic dissenyen la invasió de Gomorra. El grup d'assessors, Dick (Dick Cheney), Rum Rum (Donald Rumsfeld), Gondola (Condoleezza Rice), sempre apareix acompanyat a

¹ Vegeu, al respecte, com a presentació del grup i del mètode de lectura de Plató: MONSERRAT-MOLAS, Josep. (ed.). *Hermenèutica i platonisme*. Barcelona, 2002. Les publicacions platòniques que s'emmarquen en el grup s'inicien amb SALES CODERCH, Jordi. *Estudis sobre l'ensenyament platònic: Figures i desplaçaments*. Barcelona: Anthropos, 1992; SALES CODERCH, Jordi. *A la flama del vi. El Convit platònic, filosofia de la transmissió*, 1996, i continuen amb els treballs de MONSERRAT MOLAS, Josep. *El Polític de Plató. La gràcia de la mesura*. Barcelona, 1999; BOSCH VECIANA, Antoni. *Amistat i unitat en el Lisis de Plató*. Barcelona, 2003, i IBÁÑEZ PUIG, Xavier. *El Teetet de Plató. Saviesa i prudència en el tribunal del saber* [previst per al 2006]. En el grup també els treballs de Beatriz Bossi i Gregorio Luri, que destaquen més endavant.

² Vegeu, al respecte, el recent treball de NORTON, Anne. *Leo Strauss and the Politics of the American Empire*. New Haven; London: Yale University Press, 2004.

l'escenari d'una projecció amb la imatge de Leo Strauss (1899-1973), l'ideòleg dels neoconservadors. 'Sabeu per què no lluitem contra la pobresa?', pregunta un dels assessors als seus companys. 'Perquè no en podem treure diners', responen."

Per què un esdeveniment mediàtic al voltant d'Strauss? Quines són les claus que expliquen que sigui titllat a la vegada de jueu prosionista i de nazi, de conservador i de revolucionari, d'ateu i de religiós, d'esotèric i de publicista, d'americà i d'antiamericà, entre altres flors? Com pot ser a la vegada defensor d'una doctrina secreta i que aquesta doctrina resulti escrita en lletres de motlle per la premsa en titulars i sigui descoberta per tota casta de periodistes, comentadors i professors, i estigui a l'abast de tothom? Com podia ser tan competent i tan incompetent a la vegada? Com pot ser el defensor de la mentida noble —aquella que per fer efecte no s'ha d'endevinar que sigui mentida— el mateix que és l'ideòleg de les mentides públiques que tothom, o qualsevol, pot endevinar que són mentides? En els comentaris que seguiran veurem com Strauss ha esdevingut una icona onírica digna de la psiquiatria més clàssica i que la polèmica parla més d'una societat histeritzada i propensa a la caça de bruixes que no pas dels defectes o de les característiques de Leo Strauss. És en els marges de Strauss, en la realitat "mediàtica" de la polèmica, que se situa aquesta taula rodona convocada per l'Institut d'Estudis Polítics Blanquerna (IEPB), adscrit a la Facultat de Comunicació Blanquerna.

Preguntarem als convidats com és

que la recerca d'un ideòleg culpable i responsable del mal culmina amb el descobriment d'Strauss i que la crítica que sobre ell es desplega a partir d'aleshores acaba essent la imatge aprofitada per la dreta per distreure l'atenció sobre el cor veritable del problema polític mundial. Preguntarem si no és una noble mentida, aquella amb la qual, segons Strauss, es modulen la convivència i les tensions i els odis de les societats, precisament l'afirmació que Strauss és el culpable de la política exterior nord-americana contemporània. Tot plegat acabarà fent d'Strauss més del que no era. Segurament, molts aspectes d'aquest fenomen ens il·luminen sobre la difícil (impossible?) relació entre la recerca del saber i la manipulació pública (impossible, potser, perquè no existeix un dels dos elements de la relació?). I, amb tot, no deixa de situar-nos en la perplexitat davant de la complexitat dels fenòmens comunicatius en la societat de masses.

Comptem, per fer una mica de llum, amb dos professors que ens ajudaran especialment, perquè estan molt capacitats. En primer lloc, el professor Gregorio Luri, doctor en Filosofia per la Universitat de Barcelona amb una tesi doctoral titulada *El libro I de La República de Platón*, premi extraordinari de doctorat, professor-tutor de la UNED, comissari de l'exposició sobre els tracis organitzada per la Fundació la Caixa, autor d'*El proceso de Sócrates* (Madrid: Trotta, 1998) i de *Prometeos. Biografía de un mito* (Madrid: Trotta, 2001), premi d'assaig Joan Gil Albert amb *Guia para no entender a Sócrates* (Madrid: Trotta 2003). Actualment està treballant en un estudi sobre Strauss.

En segon lloc ens parlarà el professor Antonio Lastra, doctor en Filosofia per la Universidad de Murcia i director de *Caracteres Literarios* i *La Torre del Virrey*. Ha editat recentment el llibre *Herencias straussianas* (València: Publicacions de la Universitat de València, 2004), i cal considerar el seu estudi *La naturaleza de la filosofía política. Un ensayo sobre Leo Strauss* (Murcia: Res Pública, 2000) com un dels millors estudis sobre Strauss que es poden trobar actualment en les llibreries.

Comencem, doncs, plantejant una qüestió general sobre Strauss “Algunes dificultats en llegir Strauss, a mode d'exemple”, que, amb aquesta introducció, signa Josep Monserrat, per després considerar el segon punt, “La crítica i el riure”, signat per Gregorio Luri, i el tercer, “L'obra tancada de Leo Strauss”, per Antonio Lastra.

ALGUNES DIFICULTATS EN LLEGIR STRAUSS, A MODE D'EXEMPLE

Per Strauss, la tradició occidental consisteix en dues respostes antagòniques i en darrer terme incompatibles a la pregunta sobre quina de les dues coses és necessària, la fe o la filosofia. La diferència entre les dues és que el filòsof nega l'autoritat de la revelació i remet a la raó humana sense cap altra

assistència que la raó mateixa per tal d'aconseguir la veritat i la felicitat. Semblaria que Strauss aposta per aquesta opció. Malgrat tot, escriu coses com la següent:

“La filosofia ha d'admetre que la revelació és possible. Però admetre que la revelació és possible equival a admetre que la filosofia potser no sigui necessària, que la filosofia potser sigui quelcom infinitament irrellevant. Admetre que la revelació és possible significa admetre que la vida filosòfica no és d'una manera necessària, d'una manera evident, la vida justa. La filosofia, la vida dedicada a la recerca del coneixement evident assolible per l'home com a home, podria descansar en una decisió cega, arbitrària, no evident. Cosa que simplement confirmaria la tesi de la fe, segons la qual no hi ha consistència, no hi ha cap vida consistent i sincera de dalt a baix, sense la creença i la revelació. Merament el fet que la filosofia i la revelació no puguin refutar-se mútuament constituïria la refutació de la filosofia per la revelació.”³

Segons Stanley Rosen, no hi ha cap indici en tot el passatge que faci suposar que Strauss no estigui parlant seriosament. De manera que la cita ens permet deixar establert, sobre els fonaments del mateix Strauss, que la filosofia fou refutada, fins i tot que fou un *impossible*, des del primer moment.⁴

³ STRAUSS, Leo. *Natural Right and History*. Chicago: University of Chicago Press, 1950, 1953, p. 75. En la mateixa pàgina confronta Strauss la vida “d'amor obedient” amb la vida de la “lliure recerca”.

⁴ Rosen considera febles els arguments d'Strauss en aquests passatges. Hi ha moltes creences —observa Rosen— que no poden ser provades; però és que precisament forma

Aquest resultaria ser el primer Leo Strauss dels neoconservadors: estem en un xoc irreductible de posicions que no poden seure a negociar si no és *obligant-los a negociar* i a més *obligant-los a acceptar unes determinades regles del joc, les del sistema democràtic liberal segons la versió americana*, aquella que és “evident als ulls de qualsevol persona”, etc. L'Strauss que justificaria el xoc de fonamentalismes: els americans, és clar, resultarien els representants del fonamentalisme bo, del fonamentalisme de la «llibertat» i de la “democràcia”.

Encara que, veritablement, la situació és una mica més complicada. Les figures del pensar straussià dibuixen, en efecte, un quadre amb més elements. Hi hauria no dos, sinó tres pols en tensió: Moisès o la revelació; Descartes o la filosofia com a coneixement del coneixement, i Sòcrates o la filosofia com a coneixement de la ignorància. La querella entre Jerusalem i Atenes seria, en realitat, la querella entre Jerusalem (Moisès) i París (Descartes), i Sòcrates (Atenes) representaria la darrera esperança de salvar la filosofia. Sòcrates representa per Strauss, en efecte, una possibilitat que s'ha de defensar, ja que la filosofia és necessària per fer possible el dret natural i, amb aquest, la base per una vida política justa i racional.

Malgrat tot, l'ambigüitat persisteix, perquè el retrat de Sòcrates que dona Strauss tendeix a atenuar, fins i tot a esborrar, la diferència entre allò que ell representa i la revelació. “El coneixement de la ignorància —escriu Strauss— no és ignorància. És coneixement del caràcter evanescent [*elusive*] de la veritat, del tot. Sòcrates, doncs, va veure l'home a la llum del caràcter misteriós del tot”.⁵ Aquest caràcter misteriós del tot és allò que fa que Strauss concebi la filosofia com a obertura als problemes fonamentals sense prendre partit per cap de les respostes alternatives. Però aquesta caracterització està massa propera a la religió per constituir una alternativa suficientment sòlida a la revelació. Per altra banda, tampoc sembla prou forta per competir amb la filosofia que dona respostes a les preguntes fonamentals a la manera de Kojève i Heidegger: “La superioritat d'hipòtesis rivals —escriu Rosen— pot ser demostrada només derivant les seves conseqüències, i en filosofia això significa quelcom més que establir alternatives fonamentals”. En la querella entre els moderns i els antics, que situa Strauss del cantó de Sòcrates contra Descartes, “els moderns, o sigui aquells que pretenen reemplaçar el coneixement de la ignorància pel coneixement del coneixement, podrien defensar-se dient simplement”, a la

part d'ésser raonable el fet de saber que quelcom no pot ser provat. De fet, no fa falta provar que la filosofia constitueix la millor vida, sinó que n'hi ha prou de mostrar que és plausible dir que la filosofia és la millor vida: pel filòsof és suficient provar que l'elecció de la filosofia com a millor vida és més plausible que l'elecció de la religió (ROSEN, S. “Wittgenstein and Strauss”. A: *The elusiveness of ordinary*. New Haven; London: Yale University Press, 2002, p. 150).

⁵ STRAUSS, Leo. *What Is Political Philosophy?* Glencoe, Ill.: Free Press, 1959, p. 38.

manera de Kojève, “que només ens cal esperar el *telos* o la fi de la història per saber la veritat i, per tant, que no fa falta tornar als inicis preteòrics”.⁶ D'aquí el segon Strauss, d'uns altres neoconservadors: aquells que no són fonamentalistes perquè saben que el seu no és pas el credo veritable però saben també que cap alternativa no és millor.

Però encara hi ha més coses. Si la querella entre Jerusalem i Atenes troba una reformulació com la querella entre Jerusalem i París, respecte a la qual Sòcrates seria la tercera via desitjable però d'una manera més aviat feble i obscura, la separació radical entre la naturalesa i la política que es posa de manifest en la modernitat demana una nova formulació del problema (i recordeu que per Strauss formular els problemes és allò genuïnament filosòfic). La naturalesa d'allò polític ha de pensar-se independentment de (per dir-ho així) la naturalesa de la naturalesa, i aquesta nova perspectiva del problema és ja típicament moderna. La querella ara ja no és, doncs, entre moderns i antics, sinó entre “dos descendents cartesians diferents: diguem entre Anglaterra i Alemanya. Es tracta de la querella entre dos concepcions de la política, la del sentit comú i la de la metafísica”.⁷ Des d'aquest punt culminant de la filosofia d'Strauss s'entén la seva remissió a l'experiència ordinària com a antídoto con-

tra les conseqüències nihilistes de la consideració heideggeriana de la metafísica. Com ja hem dit, “el fet central sobre el pensament de Leo Strauss resulta ser aleshores la seva confrontació amb Heidegger sobre la naturalesa de la filosofia”.⁸ La darrera ambigüitat de la qual volem donar notícia és aleshores aquesta: Heidegger, “l'únic pensador del nostre temps”, és l'enemic a combatre per tal de defensar una vida política sana. No suposa aquesta afirmació una nova refutació de la filosofia, atenent ara a les seves conseqüències polítiques?

LEO STRAUSS: LA CRÍTICA I EL RIURE

Leo Strauss va morir el 18 d'octubre de 1973, lluny de tot tipus de protagonisme. La salut precària dels seus darrers anys el va mantenir molt més pendent dels seus estudis que dels esdeveniments socials. Ningú no va associar llavors el seu pensament amb els neoconservadors. La raó és fàcil d'entendre. Aquest terme no va començar a ser de domini públic fins sis anys després, quan Irving Kristol va publicar *Confessions of a True, Self-Confessed Neoconservative* amb la intenció de reivindicar aquest qualificatiu, que havia estat llançat despectivament contra ell per un antic camarada d'esquerres. Perquè els fundadors del neoconservadorisme van començar sent trotskistes.

⁶ ROSEN, *op. cit.*, p. 152.

⁷ ROSEN, *op. cit.*, p. 156.

⁸ ROSEN, *op. cit.*, p. 138.

Strauss no va a ser denunciat com a neoconservador fins als anys de la “revolució conservadora” de Ronald Reagan (1981-1989), quan alguns dels seus deixebles van coincidir amb els “neoconservadors”, que llavors culminaven el seu llarg viratge ideològic des de les files del trotskisme, els anys trenta, fins al republicanisme. Neoconservadors com Kristol (*Two Cheers for Capitalism*) o Straussians com Harry V. Haffa⁹ van defensar l'existència d'un nou espai polític, basat en els principis de la Declaració d'Independència i allunyat tant dels llibertaris de dreta com dels conservadors tradicionals (menyspreats com a “paleoconservadors”) i que veia en Reagan el seu heroi. Podhoretz fins i tot el va considerar “the first new conservatives”.¹⁰ Leo Strauss, per raons òbvies, no va coincidir amb els neoconservadors ni en el seu origen ni en la seva meta. Tampoc en la seva trajectòria. No hi cap article seu en els òrgans d'expressió d'aquest moviment, *Partisan Review* o *Encounter*.

La primera denúncia rellevant contra Strauss és del 1985 i estava signada per un hel-lenista, que el va definir com “el gurú preeminent del conservadorisme americà”.¹¹ Afegia que se'n pot conèixer

el pensament de dues maneres: anant directament als seus llibres o “sol·licitant una iniciació amb un straussià”. Un straussià, segons Burnyeat, “és aquell que llegeix els llibres seculars de manera religiosa, talmúdica, cabalística i, per damunt de tot, de manera perversa”. La contundència crítica de Burnyeat va provocar una immediata sortida en tromba dels straussians, la qual cosa va motivar Burnyeat a parlar de l'straussianisme com un nou culte emergent.

Aquest mateix any, el 1985, Shadia Drury, de la Universitat de Calgary, va descobrir ni més ni menys que una conspiració contra la democràcia, promoguda ideològicament per Leo Strauss. La il·lustració progressista sempre s'ha deixat temptar pel romanticisme prometeic. De fet una bona part dels seus intel·lectuals es guanya molt bé la vida dedicant-se a revelar conspiracions. Tant en els seus articles¹² com en els seus llibres,¹³ Drury ha insistit a demostrar que Leo Strauss era un cínic i fervent acòlit del nihilisme de Nietzsche i Heidegger. El seu llibre *The Political Ideas of Leo Strauss*¹⁴ es va convertir aviat en un manual de campanya. Drury va descobrir també que Leo Strauss, que va fundar un culte filosòfic

⁹ *American Conservatism and the American Founding*. Carolina Academic Press, 1984.

¹⁰ D'altres l'han definit com “a neocon per excellence” (Henry R. NAU, “No enemies on the Right”. *The National Interest*, núm. 1, desembre de 2004).

¹¹ “Sphinx Without a Secret”. *The New York Review of Books*, núm. 32, 30 maig de 1985. En 1975, a *Times Literary Supplement* (9 d'abril), Burnyeat menystenien les aportacions filosòfiques d'Strauss.

¹² “The Esoteric Philosophy of Leo Strauss”. *Political Theory*, núm. 13, 1985, p. 315-337.

¹³ *The Political Ideas of Leo Strauss*. New York, 1988.

¹⁴ New York: St. Martin's Press, reeditat per Palgrave Macmillan el 1990.

a la seva persona,¹⁵ va ensenyar doctrines diferents als diferents seguidors. No és una manera elegant d'explicar les divergències entre els straussians, però ha estat ben eficaç.¹⁶

Vull fer esment d'un llibre singular aparegut el 1987, el mateix any que el formidable èxit editorial d'Allan Bloom *The Closing of the American Mind*. Em refereixo a *Hermeneutics as Politics*, d'Stanley Rosen. És un assaig a contracorrent, allunyat de la beateria i de la mala fe crítica, on es diuen coses com aquestes, sobre Strauss: "insistia en el fet que la filosofia no consisteix a respondre sinó en plantejar les qüestions fonamentals"; "oferia molt pocs arguments tècnics i cap resposta a la qüestió què és x"; "en l'absència de la saviesa, el filòsof és transformat en un sectari en el moment en què la seva certesa subjectiva concernint a una solució s'igualava a o excedeix la seva certesa subjectiva de la problemàtica d'aquesta solució". Aquest assaig ha estat editat per Barcelona d'Edicions, amb traducció de

Xavier Ibañez el 1992. A alguns els va proporcionar la via d'accés a Leo Strauss.

Va tenir molta més audiència Heinrich Meier, que en 1988 va publicar *Carl Schmitt, Leo Strauss und "Der Begriff des Politischen"*, on demostrava l'existència d'una estreta relació intel·lectual entre Leo Strauss i Carl Schmitt, que, a més de legitimar, per molts, la teoria conspirativa, permetia tractar directament a Leo Strauss de nazi.¹⁷ El descobriment d'aquesta relació va agafar en certa manera desprevinguts els straussians, que, en un primer moment, la van ignorar o fins i tot la van negar. Però la publicació del *Glossarium* d'Schmitt en 1991 i de la correspondència de Leo Strauss, sobre tot en el volum III dels seus escrits de joventut,¹⁸ no deixa cap marge pels dubtes. Una altra cosa, i ben diferent, és la seva interpretació. Ens fixarem en dues cartes. Strauss dirigeix la primera al seu amic Karl Löwith i la segona a Carl Schmitt.

¹⁵ Stephen HOLMES. *The Anatomy of Antiliberalism*. Harvard University Press, 1993. Jacob Weisberg va publicar la seva indignació davant l'ascens dels deixebles d'Strauss al si de l'Administració de Reagan. El seu article es titulava "The Cult of Leo Strauss: An obscure philosopher's Washington deixebles". *Newsweek*, 3 d'agost de 1987.

¹⁶ A mitjan 1987 la polèmica sobre Strauss era tan viva que *Political Theory* va obrir les seves pàgines a les tesis de Shadia Drury ("Leo Strauss' Classic Natural Right Teaching", p. 299-315), que va confrontar amb les de l' Straussià Harry V. Jaffa ("Dear Professor Drury", p. 316-325) i les de l'antistraussian Fred Dallmayer ("Politics against Philosophy: Strauss and Drury", p. 326-337). En 1990, la revista *The Vital Nexus* va enfrontar les tesis de Drury ("Leo Strauss on the Nature of the Political" i "Reply to my critics". *The Vital Nexus*, vol. 1, núm. 1, maig del 1990, p. 29-47 i 119-134) amb les de l' Straussià George Anastaplo ("Shadia Drury on Leo Strauss". *The Vital Nexus*, vol. 1, núm. 1, maig del 1990, p. 9-28).

¹⁷ Gordon TOLLE. "Leo Strauss: Unmasked or Distorted?". *The Review of Politics*, núm. 50, p. 467-470.

¹⁸ Leo STRAUSS. *Gesammelte Schriften, Band 3: Hobbes politische Wissenschaft und zugehörige Schriften - Briefe*, 2001.

La carta a Löwith és de maig del 1933.¹⁹ Alemanya viu hores decisives. El dia 5 de març els nazis havien obtingut el 44 % dels sufragis i des del 1923 Hitler ocupava la cancelleria. En aquest context un Strauss de trenta-tres anys confessa al seu amic que “solament perquè Alemanya ha girat cap a la dreta i ens ha repudiat (als jueus), això no significa que els principis de la dreta hagin de ser rebutjats. Ben al contrari, solament en base als principis de la dreta —feixista, autoritària i imperial— és possible d’una manera digna, sense la invocació ridícula i lamentable als “drets inalienables de l’home” la protesta contra la “mesquina nul·litat” (el partit nazi)”.²⁰ El juliol del 1933 va escriure a Schmitt, que aleshores ja s’havia afiliat al partit nazi. Li demana la seva intermediació per aconseguir una entrevista amb Charles

Maurras, el líder de la dreta catòlica Action Française.²¹

Sembla evident que en els anys trenta Strauss no era un antiliberal en el sentit americà d’aquest terme, sinó més aviat un antidemòcrata en la línia que va d’un Donoso Cortés a un Maurras. La sospita sembla confirmada per una confessió de Hans Jonas, qui, a les seves memòries, diu: “Strauss va ser un admirador precoç de Mussolini quan encara no era antisemita”.²²

Tota aquesta llenya cremava molt bé en el foc de l’antistraussianisme. Però, al meu parer, alguns deixebles d’Strauss van contribuir-hi també de manera indirecta. És el cas de Thomas Pangle, que en 1989, en la introducció a *The Rebirth of Classical Political Rationalism* confessa que els estudiants i seguidors de Leo Strauss “han format no solament

¹⁹ Eugene R. SHEPPARD, “Exile and Accommodation: Leo Strauss 1932-1937”, comunicació presentada al “Working Group in Modern European Jewish History” del Center for European Studies, Harvard University, febrer del 2003.

²⁰ Strauss sembla estar completament cec per veure el que té davant el nas. Tan cec com tots els governs democràtics europeus, en primer lloc el de Chamberlain. Strauss es va traslladar a Anglaterra els primers mesos del 1934, on va romandre fins al 1937. El setembre del 1939 el primer ministre britànic, Chamberlain, guiat per la seva política d’*appeasement*, va signar el pacte de Munic amb Hitler. La qual cosa no va impedir ni la invasió de Txecoslovàquia ni la de Polònia. Doncs bé, Strauss, almenys l’Strauss posterior al 1939, no va ser admirador de Chamberlain, sinó de Churchill.

²¹ Aquesta referència a Maurras em sembla extraordinàriament interessant, però malauradament no he trobat ningú que me’n pugui dir alguna cosa. Amb tot, crec que si en algun lloc es pot entendre una relació amb Maurras i l’Action Française és a Catalunya. Narcís Verdager i Callís, director de *La Veu de Catalunya*, era amic de Maurras, i, per tant, hem de filar prim a l’hora de valorar les coses.

²² JONAS, Has. *Memorias*. Madrid: Losada, 2005, p. 283. Cal afegir que abans de condemnar a tothom qui va mantenir una relació amb Schmitt s’ha de recordar que, des de les files del liberalisme, Raymond Aron va mantenir una correspondència regular amb ell. I podem afegir que des de l’esquerra s’ha arribat a defensar un “schmittianisme d’esquerra”, on es trobarien radicals antiliberals d’un ample espectre, que arriben fins a Joska Fischer. El mateix Walter Benjamin reconeix la influència de Schmitt. S’ha de tenir molt bona memòria i molta informació abans de condemnar ningú a l’infern, perquè mai no sabem a qui condemnem amb ell.

un grup distingit i combatiu de conservadors en el món acadèmic contemporani, sinó també una força revolucionària en el conservadorisme americà”.

Intentaré explicar aquest excés verbal. En 1989, després de la caiguda del mur de Berlín, MacDonald no va trigar gaire a envair Moscou. Entre els consellers presidencials destaca Francis Fukuyama, que va ser l'únic capaç de preveure la reunificació alemanya. Acabava de publicar el seu article “The End of History?”. En aquests anys de victoriosa perplexitat el terme “neoconservador” semblava un títol tan admirable, que Pangle no va dubtar a afirmar indirectament que Leo Strauss havia estat el pare intel·lectual del neoconservadorisme. Amb aquest gest va matar el pare en caure en la temptació de transformar el pensament crític de Leo Strauss en ideologia²³ i, a més, en ideologia de victòria.

El 2 d'agost de 1990 Saddam Hussein envaeix Kuwait. Una vegada derrotat, el president Bush va decidir no provocar un canvi de règim a l'Iraq. La retirada nord-americana va ser molt durament criticada per un antic col·lega

d'Strauss a Chicago, Albert Wohlstetter, mestre de dues de les figures més polèmiques entre els neoconservadors, Wolfowitz i Perle. Va publicar un article amb l'expressiu títol de *The Bitter End: The case for re-intervention in Iraq*.²⁴ *Le Monde*²⁵ va denunciar immediatament que Wohlstetter era l'estrateg i Strauss l'ideòleg dels neoconservadors. El cert és que els neoconservadors van veure la retirada americana de l'Iraq com un símptoma de la pèrdua de tensió de la democràcia nord-americana. Va ser de nou Thomas Pangle qui va desenvolupar aquesta tesi²⁶ amb l'argument segons el qual amb la fi de la guerra freda, privada del seu enemic, la democràcia liberal corria el risc de relaxar el seu sentit cívic i obrir les portes al triomf del relativisme moral. Fukuyama i Donald Kagan van comentar aquesta obra de manera molt favorable. En aquesta mateixa direcció, William Kristol i Robert Kagan van publicar “Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy”,²⁷ on defensaven una projecció exterior decidida i sense complexos dels valors de la democràcia nord-americana.²⁸

²³ LILLA, Mark. *Pensadores temerarios*. Barcelona: Debate, 2004.

²⁴ *The New Republic*, abril del 1991.

²⁵ FRACHON, Alain; VERNE, Daniel. “Le stratège et le philosophe”. *Le Monde*, 15 d'abril de 2003.

²⁶ *The Ennobling of Democracy: The Challenge of the Postmodern Age*. Johns Hopkins University Press, 1992.

²⁷ *Foreign Affaire*, juliol-agost del 1996.

²⁸ El setembre del 2000 Robert Kagan i William Kristol van desenvolupar aquesta tesi en el llibre *Present Dangers: Crisis and Opportunity in American Foreign and Defense Policy* (Encounter Books), en el qual propugnava una política exterior de *benevolent hegemony*. El llibre recull també articles de Paul Wolfowitz i Richard Perle. La frustració neoconservadora va donar forma a *The Project for the New American Century* (PNAC), publicat el juny del 1997 i signat, entre d'altres, per Paul Wolfowitz, William Kristol, Richard Perle, Donald Kagan, Francis Fukuyama, Zalmay Khalilzad i Norman Podhoretz.

Aquest mateix any 1997 Shadia Drury va publicar *Leo Strauss and the American Right*.²⁹ Ara ens mostra un Strauss decididament enemic de la democràcia liberal ensenyant les seves arts de l'engany polític a un grup elitista de polítics americans. Aquestes extravagàncies van ser recollides en centenars d'articles, com el de Gregory Bruce Smith, titulat "Leo Strauss and the Straussians: An Anti-Democratic Cult?".³⁰

L'11 setembre del 2001 va tenir lloc l'atac terrorista contra els Estats Units. Pocs dies després, el 15 de setembre, Bush va reunir els principals assessors seus a Camp David. El neoconservador Wolfowitz va aprofitar l'ocasió per recollir la idea del seu mestre, Wohlstetter, i proposar una guerra generalitzada contra el terrorisme, incloent-hi l'Iraq.³¹

Els partidaris de la teoria conspirativa, que llavors ja feia temps que havia creuat l'Atlàntic, van entrar en ebullició.

Heinrich August Winkler³² solament troba una diferència entre la "revolució conservadora" que va precedir l'arribada de Hitler a Alemanya i la situació dels Estats Units: que els Straussians havien trobat en Bush el que Carl Schmitt havia buscat inútilment, l'accés al governant.³³ A partir d'aquest moment la crítica es transforma en paròdia i tota hipèrbole sembla legítima com a denúncia de la conspiració. El 2003 l'excèntric candidat a la presidència dels Estats Units Lyndon LaRouche feia de Leo Strauss un "destacat ideòleg feixista" i una "criatura depravada i satànica".³⁴ Alguns opten per la lírica, com Jim Lobe, que diu que els "Neocons dance a Strauss waltz";³⁵ d'altres per l'èpica, com Jeffrey Steinberg, que tracta Strauss de "Fascist Godfather of the Neo-Cons".³⁶ Hi ha qui tracta Strauss directament de *likudnik*. Es comença a parlar dels "leocons",³⁷ etc., etc. En aquesta

²⁹ New York: Martin's, 1997.

³⁰ A PS, juny de 1997, p. 180-189.

³¹ El dia 20 d'aquest mes el president Bush va rebre una carta en la qual es podia llegir: "L'escrivim per donar suport al seu admirable propòsit de conduir el món a la victòria en la guerra contra el terrorisme". El primer signant és William Kristol. Segueixen quaranta signatures més, entre les quals hi ha les de Francis Fukuyama, Donald Kagan, Robert Kagan, Charles Krauthammer, Richard Perle, Norman Podhoretz i Gary Schmitt.

³² "Wenn die Macht Recht spricht". *Die Zeit*, 26 de juny de 2003.

³³ L'assaig de Meier citat abans es va publicar en anglès en 1995, amb el títol gens ingenu de *Carl Schmitt & Leo Strauss: The Hidden Dialogue: Including Strauss' Notes on Schmitt's Concept of the Political & Three Letters from Strauss to Schmitt*. University of Chicago Press, 1995.

³⁴ LaRouche va distribuir més de 400.000 exemplars d'un pamflet antistraussian que el diari *Al Arab International* va publicar íntegrament en l'edició del 3 de juliol.

³⁵ *Asia Times*, Hong Kong, 9 de maig de 2003.

³⁶ "Leo STRAUSS, Fascist Godfather of the Neo-Cons". *Executive Intelligence Review*, 21 de març de 2003.

³⁷ SPÖRL, Gerhard. "The Leo-conservatives". *Der Spiegel*, 4 d'agost de 2003.

situació fins i tot els “paleoconservadors” se senten orgullosos de la seva diferència.³⁸

La filla de Leo Strauss, Jenny, va intentar defensar la memòria del seu pare des de les pàgines del *New York Times*.³⁹ “Articles recents han retratat el meu pare, Leo Strauss, com la ment oculta darrere els ideòlegs del neoconservadorisme que controlen la política exterior dels Estats Units [...]. No reconec el Leo Strauss que aquests articles descriuen”. Afegeix que el seu pare no era cap polític, sinó un professor de teoria política. Efectivament, era un conservador, ja que sostenia que el canvi en si mateix no implica cap millora. Creia en la dignitat intrínseca de la política i defensava la democràcia liberal. Tot i que no era cec pel que fa als seus defectes, pensava que era el millor règim que podia realitzar-se, “the last best hope”. Era enemic de qualsevol règim “que aspirés a la dominació global”. Els seus herois eren Churchill i Lincoln. En ocasió de la mort de Winston Churchill va dir als seus alumnes: “No tenim cap deure ni més alt ni més urgent que recordar-nos a nosaltres mateixos i als nostres alumnes la grandesa política, la

grandesa humana, d’un dels cims de l’excel·lència humana”. Strauss comparava la famosa descripció feta per Churchill de la democràcia com el pitjor règim, tret de la resta.⁴⁰

“Des del meu punt de vista, el tret que millor el caracteritzava era la seva total falta de vanitat”. Afegeix que les seves dues grans passions eren “criar conills i llegir Plató”. Als seus alumnes els dirigia cap als “Grans Llibres” amb la convicció que s’hi trobaven ensenyaments rellevants per al present de la humanitat. Pensava que la lectura no era una activitat passiva sinó activa, que exigia del lector el compromís de formar part d’un diàleg amb les grans ments del passat. “Cal llegir amb molta cura, molt de respecte”. Momigliano, bon amic d’Strauss, ha repetit sovint, coincidint amb Jenny Strauss, que “per damunt de tot Leo Strauss és, i ho ha estat tota la vida, un intèrpret de textos, i de textos difícils”.⁴¹

Actualment el fervor antistraussianisme sembla haver-se refredat. Wolfowitz ocupa la presidència del Banc Mundial, i defensa l’anul·lació del deute extern dels països pobres. El *Frankfurter Allgemeine Zeitung* ja no el considera,

³⁸ BUCHANAN, Patrick. “Whose War?”. *The American Conservative*, 24 de maig de 2003. Segons Buchanan els neoconservadors han embarcat els Estats Units en una sèrie de guerres que res tenen a veure amb els interessos reals del país. Els neoconservadors són en realitat “The War Party” i, més en concret, “the Israeli connection”. FRUM, David. “Unpatriotic Conservatives. A war against America”. *National Review*, 7 de abril de 2003.

³⁹ “The Real Leo Strauss”, 7 de juny de 2003.

⁴⁰ BERKOWITZ, Peter. “What Hath Strauss Wrought?”. *The Weekly Standard*, 2 de juny de 2003.

⁴¹ MOMIGLIANO, Arnaldo. “Herméneutique et pensée politique classique chez Leo Strauss”. A: BERTI, Silvia (ed.). *Contributions à l’histoire du judaïsme*. Paris: Éditions de l’Éclat, 2001, p. 227-239.

com va fer l'11 de maig de 2003, un membre del "*kindergarten* filosòfic de Leo Strauss i Allan Bloom". Bush sembla en caiguda lliure i els neoconservadors ja no són un bloc monolític. Fukuyama, per exemple, s'ha enfrontat directament i obertament amb Krauthammer,⁴² i demostra, al meu entendre de manera fefaent, que els nord-americans no tenen cap capacitat especial pel que ell anomena la "*nation-building*".⁴³

Quines conclusions podem extreure de tot plegat? Una prèvia: la col·laboració d'alguns straussians, com Pangle, en l'absurd propòsit d'acostar Strauss al neoconservadorisme. Mai no se sap què fa més mal a la memòria d'un filòsof, si la beateria acrítica o el cinisme de la mala fe. Però és evident que si d'alguna cosa han pecat els neoconservadors és de no haver estat prou straussians. Si haguessin estat una mica més straussians potser s'haurien adonat de l'abismal diferència que separa el polític del profeta; tindrien clar que la política, encara que pot resoldre molts problemes, no pot donar resposta a tots els interrogants de l'home ni pot dominar el component atzarós que intervé inevitablement en els assumptes humans, i, per damunt de tot, estimarien la prudència. En definitiva, sabrien que mai no convé separar la saviesa de la

moderació, que és la virtut que ens protegeix contra els encanteris de les esperances quimèriques. No estic gens segur que la religió sigui l'opi del poble, però no tinc cap dubte que l'entusiasme és l'opi de la raó.

Però voldria cridar l'atenció especialment sobre les estratègies retòriques dels enemics de Leo Strauss. Crec que no exagero si dic que no han estat basades en arguments, sinó en el rebuig burleta. Curiosament, en actuar d'aquesta manera, han recolzat la que jo tinc per la tesi principal i més valuosa de Leo Strauss.

Strauss va descobrir aviat que la modernitat va articular el programa de la seva victòria com un projecte de substitució del sagrat per la llum d'una raó autònoma. En la seva lluita contra l'obscurantisme, però, la Il·lustració va fer ús de tot tipus d'estratagemes, i d'una manera especial de la ridiculització de l'adversari, tot emprant arguments *ad hominem*. Per tant, el triomf de la Il·lustració solament va ser possible gràcies al fet que la Il·lustració es va negar a si mateixa en recórrer a arguments irracionals.

Ara bé, la confiança de la Il·lustració en la raó es pot presentar esquemàticament com el projecte de substitució del manament "No mataràs" per una con-

⁴² FUKUYAMA, Francis. "The Neoconservative Moment". *The National Interest*, estiu del 2004.

⁴³ FUKUYAMA, Francis. *State Building. Governance and World Order in the Twenty-First Century*. London: Profile Books, 2004. La defensa de la perillosa tesi de la *unipolar era* no s'argumenta actualment des de les files dels "fills" o els "nèts" de l'straussianisme, sinó, més aviat, des de les files dels neoconservadors de tota la vida. És Norman Podhoretz qui sosté amb vehemència que els Estats Units estan immersos en la IV Guerra Mundial. La tercera, per descomptat, hauria estat la Guerra Freda.

vicció racional que tingui, si més no, idèntica força dissuasiva. Les trampes de la seva victòria es van posar clarament de manifest quan els nazis no es van sentir frenats per cap convicció en el moment de programar assassinats massius. La força nazi es va imposar perquè no va haver-hi cap força democràtica capaç de sortir en defensa de la justícia en la República de Weimar. I quan els camps d'extermini estaven en funcionament, el més gran pensador de l'època, Martin Heidegger, va ser fins i tot incapaç de veure la relació existent entre l'entusiasme ideològic del nazisme i l'extermini programat d'humans. Aquest és el drama de la raó postil·lustrada.

Si el segle XX ens ha mostrat alguna cosa, és la immensa contradicció entre els projectes il·lustrats i progressistes, i el permanent redescobriments de la immensa capacitat humana per a la degradació i per contemplar amb un somriure immune a la culpa la desgràcia aliena.

A *Què és filosofia política?* Strauss diu que hi ha coses que solament poden ser vistes com el que són si les observem amb els ulls desarmats. Intentem observar els seus textos amb aquesta mirada. Què hi trobem? Hi trobem, sens dubte, l'experiència de la perplexitat. Des del meu punt de vista, Strauss no ha publicat ni una línia que no tingui la pretensió d'introduir la perplexitat en la satisfeta consciència moderna. Quant a les conseqüències que cada lector en pugui

derivar, intentaré respondre amb una anècdota. Es diu que un alumne va retreure a Leo Strauss, mentre aquest estava desenvolupant un comentari de text, que la seva interpretació solament tenia sentit si creia en la revelació. Strauss li va replicar: "Jo sóc jueu". L'alumne li va tornar a preguntar: "Però això, què vol dir avui dia?". Strauss es va limitar a respondre: "Aquest no és el meu problema".⁴⁴

I el nostre? Hi ha cap problema autèntic, és a dir, metafísic, que sigui nostre ara que, definitivament, el (paleo)progressisme ha esdevingut un moralment satisfet nietzscheanisme per al poble? Tenim cap algorisme per sostenir el "No mataràs"? O, de manera menys dramàtica: disposem de conviccions que puguin competir amb possibilitats de victòria contra el fulgor instantani i nihilista dels cotxes cremant-se a la nit davant les televisions d'arreu del món?

L'OBRA TANCADA DE LEO STRAUSS

L'obra de Leo Strauss (1899-1973) és una obra tancada. La recent i monumental bibliografia de John Murley, *Leo Strauss and His Legacy* (Lexington Books, Lanham, 2005), que recull gairebé quinze mil entrades que comprenen l'obra d'Strauss i la dels seus crítics, així com la bibliografia del més original dels seus deixebles i pensador per dret propi, George Anastaplo, ho hauria demostrat

⁴⁴ "Hadley Arkes, Strauss and the religion of reason - Leo Strauss". *National Review*, 26 juny de 1995.

exhaustivament si la condició d'obra tancada no li hagués correspost des del principi (ja pertanyien a aquesta categoria, per exemple, la seva tesi doctoral sobre Jacobi, la seva circumstancial edició de Mendelssohn —interrompuda per l'exili i represa en l'exili— o la *Lebenslanglesung* de Lessing) i no li hagués correspost fins al final (fins a la redacció de les "Notes sobre Lucreci" o de la "Nota sobre el pla de *Més enllà del bé i del mal* de Nietzsche"). A diferència d'una obra oberta a la interpretació dels lectors, l'obra tancada d'Strauss és menys susceptible d'interpretació en si mateixa que valuosa com pauta de lectura d'altres obres, les veritables obres obertes de la civilització: els diàlegs de Plató, les Escripures i la lectura de les Escripures (els comentaris talmúdics de Maimònides, per exemple), i, fins i tot, amb aquesta perspectiva, la ciència política moderna de lectors i escriptors com Maquiavel, Hobbes o Spinoza. Ensenyament esotèric i exotèric, Atenes i Jerusalem, l'home i la ciutat, argument i acció, són els noms, sobradament coneguts, que Strauss donaria al llarg de la seva vida al que aquí voldria denominar obra tancada o oberta.

No haver entès el caràcter literari de l'obra tancada d'Strauss ha dut a lectors fretuosos d'intel·ligència i indignes de confiança —els lectors als quals mai no es dirigeix un filòsof, però amb els quals ha de comptar quan escriu o quan parla, amb la paciència d'un Sòcrates amb un Clitofó— a interpretar-la per si mateixa i considerar-la una nova guia de perplejos; d'aquesta manera, els conservadors antics i moderns o els liberals antics i moderns han perpetrat abusos que serà

molt difícil de corregir: no seria exagerat afirmar que Strauss ha perdut *ante litteram* molts lectors intel·ligents i dignes de confiança en la bizantina controvèrsia sobre la influència política de la seva obra. Tanmateix, com a obra estrictament tancada, els seus escrits han permès una interpretació dels d'Abraham Lincoln, que hauria de tenir-se en compte abans de pronunciar-se en el fals debat de la dreta i l'esquerra strausianes: la biografia constitucional de Lincoln escrita per Anastaplo, a la qual el mateix autor prefereix anomenar, parafrasejant un títol d'Strauss, *Pensaments sobre Abraham Lincoln*, i, en menor mida, les dues monografies de Harry Jaffa sobre l'autor del Discurs de Gettysburg, són un exemple del valor de lectura de l'obra tancada d'Strauss i un esplèndid exercici de filosofia i democràcia. Que Anastaplo es remeti als *Pensaments sobre Maquiavel* d'Strauss en donar títol al seu llibre és un fet que no hauria de passar desapercebut als lectors: es tracta, segurament, del llibre més tancat d'Strauss i d'obres (la de Maquiavel, la de Lincoln) eminentment obertes. La seva lectura podria "oferir l'avantatge accidental —com va escriure Strauss en un altre lloc de la seva obra— de capacitar-nos per a entendre d'una manera nova o no tradicional el que s'ha entès només d'una manera tradicional o derivada". Per un europeu, i pels no europeus, no és accidental, sinó essencial, començar a entendre la democràcia d'una manera nova o no tradicional, i és urgent començar a comprendre que tal vegada la democràcia no pugui entendre's mai d'una manera tradicional o derivada. L'obra tancada d'Strauss, filò-

sof i jueu, exiliat per partida doble i necessitat doblement de comprendre la raó d'ésser de qualsevol comunitat i obeir la transcendència de la seva investigació, obre aquest i altres interrogants.

Obrir l'enteniment és la comesa per excel·lència de l'educació. En dir que l'obra d'Strauss és una obra tancada no és difícil pensar en els procediments de la lectura clàssica i de l'educació liberal, tradicionalment elitistes o reservats a una minoria, a un món molt petit de lectors. Anastaplo (l'obra del qual encara no s'ha rebut a Europa) ha estat, en aquest sentit, el més fidel dels deixebles d'Strauss, i la seva dedicació a l'educació per a adults mereix, per paradoxal que resulti a la llum dels diàlegs de Plató, el qualificatiu de socràtica que ha rebut. L'educació —la figura de Sòcrates és paradigmàtica en referència a aquest fet— se situa sempre en una cruïlla. En l'època dels estudis culturals, entesos com una ampliació del món dels lectors i nascuts de l'experiència dramàtica de

l'educació per a adults, l'obra tancada d'Strauss cobra un valor suplementari i descobreix la seva veritable naturalesa; en una altra època, en altres circumstàncies, no hauria estat necessària. L'obra tancada d'Strauss no és una representació intel·lectual inferior a les que Edward Said ha assenyalat: ningú podria acusar honestament Strauss d'haver estat el portaveu d'una opinió governamental, partidista, mediàtica, empresarial o acadèmica, ni tan sols religiosa. Aquesta moderació i el respecte per l'heterogeneïtat noètica que caracteritza el nostre món són pròpies del filòsof. L'obra tancada d'Strauss és una obra filosòfica. Tal vegada en cap altra època la filosofia hagi estat en condicions més favorables per a convertir-se en un diàleg entre l'home i la ciutat com en la nostra, però, per ser autèntic, ni la tragèdia ni l'apologia han d'ocupar el lloc d'aquesta conversa imaginària. Els lectors d'Strauss han après, almenys, aquesta lliçó.